

Dansens og musikkens rødder 4

Hanegal

af Per Sørensen

Endnu engang inspireret af det kommende landsstævne i Nordsjælland må det være oplagt at fortælle om den nordsjællandske folkedanserpioner Nanna Gandil og hendes indsamlingsarbejde (se også Dansens og musikkens rødder 2).

Nanna Gandil 1892 - 1981

Nanna Gandil var født i Skallerup Præstegård i Vendsyssel i 1892, og som barn stiftede hun bekendtskab med Andreas Otterstrøm, der som ung student tilbragte nogle sommerferier i præstegården. Det var sammen med Otterstrøm, hun som barn trådte de første dansetrin. Som ganske ung gymnastikstuderende i København kom hun i forbindelse med Foreningen til Folkedansens Fremme, og der opfordrede man hende til at samle danse sammen på Lolland, hvor hendes fader på det tidspunkt var præst. Det blev dog kun til en enkelt dans.

Som nyudlært gymnastiklærerinde og ansat ved La Cours Skole i Randers begyndte hun at bruge folkedans i gymnastikundervisningen. Derefter var hun i en periode ved Sct. Knuds Gymnasium, hvor hun også havde folkedans med i undervisningen.

Det er dog fra 1922, hvor hun bliver ansat på Frederiksborg Statsskole i Hillerød, at hun efter nogle få år rigtig kommer igang med folkedansen blandt de unge gymnasieelever. Foruden sin interesse for danseundervisningen var hun også interesseret i at finde gamle danse fra Nordsjælland, og hun fik indsamlet et par af de bedste fra Sjællandsheftet - Hanegal og Skotsk Kvadrille. På dragtsiden havde hun ligeledes stor indsigt, og det lykkedes hende at få opbygget en stor samling af dragter på Statsskolen, hvoraf nogle var gamle, originale dragter.¹ I 1941 var hun med til at stifte Frederiksborg Statsskoles Folkedanserforening og var iøvrigt ansat på skolen gennem mere end 40 år.

Hun var ivrig skribent og foredragsholder og medvirkede ved flere radioudsendelser helt tilbage i 1930'erne. Hun blev en legende i levende live og var Danske Folkedanseres "Grand old Lady". Hun døde ganske få dage før sin 90 års fødselsdag i 1981. Hun havde da kort forinden tryllebundet alle hos Foreningen til Folkedansens Fremme, hvor hun havde holdt foredrag om Nordsjællandske Danse.²

Men lad os nu gå over til Hanegal. Mig bekendt findes kvadrilledansen Hanegal kun i Nordsjælland. Der findes den dog til gengæld i ikke mindre end 4 varianter. Fra Helsingør - Hillerød - Lynæs og Tikøb.

Vi vil her, fra en gammel artikel i Hjemstavnsliv³, give ordet til Fru Gandil, hvor hun fortæller om, hvordan hun kom på sporet af Hanegal:

"En dag for mange år siden kom en pige i gymnasiet til mig med sin bedstefars gamle, lasede spillemandsbog; hun var særlig optaget af en dans "hanegal", der havde sådan en morsom melodi; hun synes, der lød som hanegal i den. Efter at have hørt melodien blev jeg straks fyr og flamme for at få dansen opsnuset. Vi satte et længere opråb i samtlige nordsjællandske blade og efterlyste en, der kunne huske den - ikke én meldte sig. Til vor opvisning på Leidersdorff kort efter, hvor 500 mennesker var samlede, spillede vi den for at støtte folks hukommelse - der blev tilmed udlovet en belønning; men stadig ingen meldte sig - det var nedstemmede! Nogen tid derefter blev jeg ringet op af en dame, om ikke vor skoles unge folkedansere måtte komme ud og give en opvisning. Jeg svarede, som sandt var, at eleverne havde været til så meget, og nu gjaldt det om, at de samlede sig om skolearbejdet - ret en dydsret lærerindetale. Men nu kom damen frem med en trumf, hun havde i baghånden: Hvis vi ville komme, så skulle hun skaffe 4 par ældre mennesker, der alle kunne danse "Hanegal"!"

Jeg gik til rektor Ring, der sagde: "Det er jo netop sådan noget, De ønsker - lad gå for denne gang, men så må det også være slut for i år." Glade tog vi afsted, og efter vor opvisning kom jo så det spændende øjeblik, hvor vort krav om "Hanegal" rejste sig. "Hanegal"! Hanegal!" råbte de unge i kor. Men nu viste vanskelighederne sig, for "Pedersen" sad oppe på balkonen og ville ikke ned; han var gammel, sagde han, han var ikke let på benene længere, han kunne ikke sådan som de unge. De ældre damer råbte indigneret: "Ded ka du int vær bekendt, Peddersen, vi har jo lovet ded, kom nyv!" Der måtte megen nød og pressen og overtalelse til, det tog et kvarter at få Peddersen ned - ak, intet er dog så forferdeligt som et trent mandfolk!

Men så var det galt med Rasmussen, han havde et 3 meter langt, uldent,

gråt, patentstrikket halstørklæde om halsen og sagde, at han var meget forkølet: "Man ka int danse, nor man er forkølet;" der måtte 3 af de sødeste piger hen at forhandle med Rasmussen og vikle ham ud af halstørklædet. De to sidste herrer kom frivillig, de fire damer havde hele tiden stået tålmodigt og ventet.

Havde de været sendrægtige at få i gang, så var de til gengæld rappe til at danse, og så var endda tre af parrene over 70. Når man kender "Hanegal", ved man, hvor utrolig svært det er at følge med i tempoet, og hvor vanskeligt det er at indvinde det, når man er kommet lidt bagefter. Danset på den rette måde er "Hanegal" som det nydeligste urværk, hver tak griber ind til rette tid. -Vi holdt ligefrem vejret i spænding, og da de ældre forpustet sluttede af, bragede bifaldet.

Nu gav vi dem lidt tid til at få vejret, så bad vi de ældre herrer tage vore unge piger, så skulle "drengene" tage damerne, og på den måde skulle alle de unge få dansen lært. Kvadrillen med de ældre herrer gik glimrende, men det gik ikke så godt med vore drenge, de forklarede mig bagefter, at det var umuligt at danse Hanegal, når alle damerne så ens ud - sort kjole og guldbroche foran og knold i nakken - i den noget indviklede kæde snurrede de hele tiden rundt med de forkerte damer, det var dem umuligt at kende deres egne.

Hanegal er den mest sveddryppende dans, jeg kender. Den får mig til at tænke på en beskrivelse hos Holberg, Det er i Maskerade. 2.akt, 4.scene, hvor Leander betror Henrich, at han er blevet dødelig forelsket på Maskeraden. Så siger Henrich: "Jeg blev ogsaa forlibt udi adskillige Piger, men da jeg kom til

at danse, svedede jeg Kjærligheden bort. Jeg var færdig at døe af Kjærlighed til En, som jeg tog op til Hane-Dandsen; men inden den lange Dands kom til Ende, gik der så meget Cupido ud ved sved af alle Ender paa mig, at jeg ikke gad see den Pige meer for mine Øien". - Så vidt Holberg.-

Jeg har prøvet hos de højeste sagkyndige at hørte oplysninger om den af Holberg nævnte "Hane-Dands", om ikke det har været den gamle nordsjællandske "Hanegal".

Holberg holdt jo meget af at komme på de små beværtninger og tale med "den jævne mand", hvis sunde sans han satte pris på. Her kan han meget vel have truffet kulsviere, der kom ind til København for at sælge deres trækul, slutte turen med at drikke en tår over tørsten og i bedugget tilstand lave vilde kapkørsler på hjemvejen. Det er da meget sandsynligt, at Holberg har moret sig over en opstemt kulsvierkarls pralerier af sine triumfer i "Hanegal" som i Holbergs gengivelse kan være blevet til "Hane-Dands".

Jeg skrev til daværende sceneinstruktør ved Det kgl. Teater, til vor kendte Holberg forsker, professor Vilh. Andersen og til direktør for teatermuseet Robert Neijendam. De ville så gerne hjælpe mig, skrev lange svarbreve: "Kunne meget vel tænkes at - kan højest sandsynligt have været - der kan ikke være noget i vejen for at tro, at o.s.v.". Men det hele fortonede sig jo i noget tåget. - Det var åbenbart kun en, der kunne give mig besked, og ham kunne jeg ikke komme i forbindelse med - fader Holberg selv.

På "Hanegal" passer Holbergs beskrivelse aldeles udmærket. Tager man alle turene med, er den umådelig

lang og sveddryppende. Jeg kan forsikre, der går "Cupido" sig også en tur, venskabet undertiden med (for en kortere stund); hos os ender Hanegal ofte med vild diskussion om, hvem det var der kludrede og ødelagde kæden. - Det var en meget stolt og lykkelig flok, der hin aften drog hjem til Hillerød. Vi lo og sang i rutebilen, for vi følte os som "guldgravere", der havde gjort et godt fund."

Besnærende er det at tro på fru Gandils teori om, at Hanegal er identisk med Hane-Dandsen fra Holbergkomedien Maskerade. Dog er det nok tvivlsomt, om man allerede i 1723, hvor Maskeraden blev skrevet, kendte til kvadrilledansen i Danmark.

Vi har dog endnu en Hanegal i Danmark, det er en Engelsk Dans fra slutningen af 1700 tallet. Den vil jeg fortælle om i næste nummer.

Kildehenvisninger:

- 1 "Et langt liv med folkedans" af Nanna Gandil. Hjemstavnsliv nr. 3 - 41. årgang 1970
- 2 "Nekrolog over Nanna Gandil" af Frederiksborg Statsskoles Folkedansere. Hjemstavnsliv nr. 3 - 53. årgang 1982
- 3 "Et langt liv med folkedans" af Nanna Gandil. Hjemstavnsliv nr. 4 - 41. årgang 1970